

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๒
 วิธีปฏิบัติธรรมเบื้องต้น

มนุษย์เราต้องมีเพื่อนมีฝูง มีพวกมีคณะ ไม่ว่าจะแต่ฆราวาสหญิงชาย แม้มาบวชเป็นพระเป็นเณรแล้วก็ยังไม่พ้นจากความอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ผิดกับสัตว์บางประเภท ซึ่งเขาอยู่ตัวเดียว สัตว์ป่าบางประเภทอยู่ตัวเดียว บางประเภทก็เป็นหมู่เป็นคณะ เป็นฝูงๆ แต่มนุษย์เรานี้ไม่ว่าที่ใด ๆ ทั่วโลก ไม่ปรากฏว่าอยู่คนเดียว ไม่ว่าจะประเทศไหนทวีปใด ก็ต้องมีหมู่มีคณะ เป็นครอบครัว เป็นสังคม เป็นหมู่ๆ พวกๆ ทั่วดินแดน จะว่ามนุษย์ซึ่งฉลาดก็ถูก เป็นนิสัยของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาที่ต้องเกี่ยวข้องกัน อยู่ร่วมกันเรื่อยมาแต่เด็ก ตาบรพ

นี่เราเป็นพระ เป็นเพศที่เด็ดเดี่ยวอาจหาญตามหลักธรรมและนิสัยของนักบวช ควรจะอยู่ลำพังองค์เดียว แต่หลักใหญ่ก็ต้องอยู่เป็นหมู่เป็นคณะ เกี่ยวข้องกับหมู่เพื่อนเพศเดียวกันอยู่โดยดี แม้จะออกไปบำเพ็ญในสถานที่ต่างๆ ด้วยความเป็นผู้มีตนคนเดียว แต่โอกาสหรือความจำเป็นที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับหมู่กับคณะกับครูบาอาจารย์ เพื่อการศึกษาปรารภข้อธรรมข้อธรรมต่างๆ ย่อมมีอยู่เป็นวรรคเป็นตอน สุดท้ายก็ไม่พ้นจากความ เป็นสัตว์หมู่สัตว์คณะอีกเหมือนกัน เป็นแต่เพียงลัทธิ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักธรรม วินัย ที่แสดงออกของพระกับของฆราวาสนั้นต่างกันเท่านั้น

พระมีกฎมีระเบียบตามหลักธรรมวินัยเป็นเครื่องประพฤติดำเนิน การแสดงออก ทุกแง่ทุกมุมจึงเป็นไปตามหลักธรรมหลักวินัย ไม่ว่าจะแสดงทางจิตคิดออกมาด้วยเหตุผล กลไกอันใด ต้องระวังสำรวมในความคิดผิดหรือถูกอยู่โดยดี ความผิดนั้นถ้าไม่ผิดธรรมก็ต้องผิดวินัย ไม่ผิดวินัยก็ต้องผิดธรรม การผิดวินัยเป็นความหยาบ ผิดธรรมเป็นความละเอียด เป็นเรื่องของกิเลสประเภทหยาบ จำต้องได้ระมัดระวังเพราะเรามาแก้กิเลส จึงไม่ควรนอนใจในความคิด การพูด การกระทำ ทุกอาการที่แสดงออก

วาทะที่เกี่ยวกับหมู่กับคณะที่จะต้องพูด จะต้องได้ระมัดระวังรักษา ทางกายก็ เกี่ยวข้องกับหมู่กับคณะหรือโดยลำพังคนเดียว การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงกฎระเบียบข้อ บังคับ คือหลักธรรมวินัยซึ่งเป็นทางเดิน จะปล่อยวางไม่ได้ แม้จะอยู่เป็นหมู่เป็นคณะก็มี ลัทธิ มีข้อบังคับ มีกฎมีเกณฑ์ เป็นเครื่องดำเนินอยู่ในวงคณะเดียวกันที่เป็นพระด้วยกัน

ส่วนฆราวาสเขาก็มีกฎหมายบ้านเมืองเป็นเครื่องปกครอง กฎประเพณี นั้นก็ยังหยาบไป ตามเพศของฆราวาสซึ่งไม่เข้มงวดกวดขันในความประพฤติ กิริยาอาการแสดงออกทุกแง่ทุกมุมอะไรนักไม่เหมือนพระเรา พระนี้ถ้าพูดให้ถูกต้องตามหลักของความเป็นนักบวชแล้ว ต้องมีการระมัดระวังอยู่ทุกระยะ ทุกอิริยาบถในความเคลื่อนไหวของกายวาจาใจ

แต่เราอยู่รวมหมู่รวมคณะกันนี้ จริตนิสัยไม่เหมือนกัน ต่างองค์ต่างมีจริตนิสัยเป็นของตัวเองมาตั้งแต่เดิม แม้จะมีที่รูปกึ่งองค์ด้วยกันก็ตาม แต่จริตนิสัยอันเป็นแก่นเดิมซึ่งมีอยู่ภายในจิตนั้นย่อมเป็นของตัวเอง อันนี้พึงทราบว่าเป็นนิสัยสมบัติของแต่ละองค์ๆ แต่การแสดงออกมาจากนิสัยนั้น พึงระวังที่จะเป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักธรรมหลักวินัยซึ่งไม่ใช่ นิสัย ตลอดถึงการกระทบกระเทือนแก่หมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน นั้นก็ไม่จัดว่าเป็นนิสัย ต้องได้ระมัดระวังทุกรูปทุกองค์ เพื่อความสงบสุขแก่ตนและวงคณะที่อยู่ร่วมกัน

การระวังตัวนั้นแหละ คือการรักษาความสงบเรียบร้อยของตัวและวงคณะที่อยู่ร่วมกัน ไม่ให้มีอะไรเกิดขึ้น เหมือนอวัยวะเดียวกัน การประพฤติพรตพรหมจรรย์ก็จะมีความสะดวกสบายเพราะไม่เป็นนิเวศน์ ไม่เป็นสัญญาอารมณ์ที่มาก่อกังวลจิตใจให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ให้ใจสงบตัวเข้าสู่สมาธิในขณะที่ทำความเพียรนั้นไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องระมัดระวังรักษาผู้ใดรายใดให้ถือว่า เราเป็นพระเต็มภูมิแห่งความสมมุตินิยมตามหลักพุทธศาสนาแล้วเวลานี้ จงรักษาภูมิแห่งความเป็นพระของตน ทั้งภายในใจและการแสดงออกสู่ภายนอกด้วย กายวาจา อย่าให้มีการกระทบกระเทือนซึ่งกันและกันเป็นอันขาดถ้าไม่อยากจะขายตัว

เรื่องทีฐิมานะอันเป็นเรื่องของกิเลสโดยตรงนั้น ให้ถือว่าเป็นข้อขัดกันแก่ตนด้วย ให้ถือว่าเป็นข้อขัดกันแก่วงคณะด้วย ใครๆ อย่างนำออกมาให้เร่รอนสาดกระจาย จะเป็นการกระทบกระเทือนและสกปรกในวงหมู่คณะ หาความผาสุกไม่ได้ เฉพาะอย่างยิ่งวงพระกรรมฐานนี้เป็นวงที่ละเอียด การประพฤติปฏิบัติก็ละเอียด คือละเอียดตามหลักธรรมวินัยนั้นแหละ ไม่ได้หาความละเอียดนอกเขตนอกแดนแหวกแนวมาจากไหน โดยถือหลักธรรมหลักวินัยเป็นเครื่องดำเนิน เพราะหลักธรรมหลักวินัยนั้นเป็นสิ่งที่มีความละเอียดอ่อนมากที่สุดทีเดียว เราจะทราบได้อย่างชัดก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติทางด้านจิตใจ ใจมีความละเอียดอ่อนด้วยการปฏิบัติจิตตภาวนามากเข้าไปเท่าไร ยิ่งเห็นความซึ่งของธรรมว่ามีความละเอียดอ่อนเข้าไปเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็ทราบว่า กิเลสก็มีความละเอียดอ่อนไปตามๆ กัน ซึ่งจะไวใจหรือนอนใจประมาทไม่ได้ ต้องได้ระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา

การอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก ก็คือต่างคนต่างระมัดระวังกิเลสของตนไม่ให้ออก ออก อันเป็นการกระทบกระเทือนตนเองให้วุ่นวุ่นมัวไปด้วย เป็นการกระทบกระเทือนผู้อื่นให้เกิดสัญญาอารมณ์ให้อยู่ไม่สะดวกสบาย ให้เป็นการระแคะระคายซึ่งกันและกันด้วย ซึ่งเป็นความเสียหายทางด้านจิตตภาวนาเป็นสำคัญ ยิ่งกว่านั้นก็ระบอดออกไปไม่มีประมาณ

โดยปกติจิตแม้ไม่มีสัญญาอารมณ์มาเกี่ยวข้องพัวพัน ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ปรากฏยังภาวนาไม่ลง เพราะจิตมีธรรมชาติอันหนึ่งผลัดดันออกมาให้คิดให้ปรุงเรื่องนั้น เรื่องนี้อยู่เสมอ อันเป็นการก่อกวนตัวเองให้ยุ่งเหยิง จนถึงกับจิตเข้าสู่ความสงบไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เราทำความเพียรเพื่อความสงบ ปกติของจิตก็ชอบเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว ยังมีเหตุการณ์อะไรเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมีเรื่องมีราวอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้ว ก็ยังเป็นการเพิ่มไฟขึ้นมาให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนมากขึ้น และระบอดสาตกระจายไปถึงวงคณะ หมู่เพื่อนที่อยู่ด้วยกันมากน้อย ให้ได้รับความไม่ผาสุกไปตาม ๆ กัน ชื่อว่าเป็นผู้สร้างบาปสร้างกรรมให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งไม่สมควรแก่เราที่เป็นนักบวชและนักปฏิบัติเพื่อกำจัดสิ่งที่ไม่เป็นมงคล หรือสิ่งต่ำช้าเลวทรามทั้งหลายเหล่านี้ออกจากใจเลย

การอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกก็คือต่างองค์ต่างปกครองตนเอง ต่างคนต่างรักษาตัวเอง ไม่ให้มีกิริยาอาการใด ๆ อันเป็นเรื่องของกิเลสแสดงออกมาแก่หมู่คณะ นี่เป็นหลักใหญ่แห่งการอยู่ร่วมกัน เมื่อไม่มีอะไร ต่างองค์ต่างมีเหตุมีผล มีหลักธรรมเป็นที่ตั้ง ยึดหลักธรรมเป็นเครื่องดำเนินเป็นประจำอยู่แล้ว ย่อมไม่มีการถือเนื้อถือตัว ถือทิฐิมานะ ถือชาติชั้นวรรณะ ฐานะ สกุล ถือแต่ความถูกต้องดีงามอันเป็นกฎเกณฑ์ออกมาจากหลักธรรมเป็นสำคัญ

แม้จิตจะไม่มี ความสงบก็ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้อื่น เพราะโทษต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เราไม่อำนวยความสะดวกให้มัน นี่ก็เป็นความผาสุกหรือความสงบอันหนึ่ง เรียกว่า บุคคลสปปายะ อยู่ด้วยกันเป็นผาสุกในวงคณะ เพราะมีแต่กัลยาณมิตรอยู่ด้วยกัน

การมองกันอย่ามองในแง่ร้าย ให้มองในแง่เหตุผลเสมอ หากมีเหตุผลหรือความจำเป็นที่จะมองกันซึ่งเกี่ยวข้องกันในการอยู่ร่วมกัน ให้คิดเพื่อไว้เสมอ คือความเมตตา ความให้อภัยซึ่งกันและกัน นี่เป็นหลักของผู้ปฏิบัติธรรม ไม่ควรมองในแง่ร้ายหมายโทษต่าง ๆ หากเห็นองค์ใดมีความผิดพลาดจากหลักธรรมหลักวินัย ก็ให้ตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยความเป็นธรรมเสมอ ผู้รับฟังก็ฟังด้วยความเป็นธรรม และเพื่อจะแก้ไขตัดแปลงตนให้เป็นที่ไปตามหลักความถูกต้องที่ท่านผู้นั้นตักเตือนสั่งสอน อันเป็นความถูกต้องทั้งสองฝ่าย

ผู้เตือนก็เตือนด้วยความเป็นธรรม ไม่ได้เตือนด้วยความยกโทษ ไม่ได้เตือนด้วย อารมณ์ความโกรธความแค้น ความดูถูกเหยียดหยามซึ่งกันและกัน ผู้รับก็รับด้วยความ เป็นธรรม เหตุทุนในคำตักเตือนของผู้อื่นที่มาชี้โทษ ซึ่งเป็นเหมือนกับมาชี้บอกขุมทรัพย์ให้ตน ได้ดำเนิน

การอยู่ร่วมกันเป็นสำคัญ ถ้าหากมีรายใดรายหนึ่งแสดงกิริยาอาการออกมาไม่ถูก อรรถธรรม เป็นการกระทบกระเทือนหรือกีดขวางสายหูสายตาตลอดถึงการสะอาดใจของผู้ อื่น จะเป็นความกระทบกระเทือนทั้งวัด ด้วยเหตุนี้การอยู่ร่วมกันจึงต้องได้ระมัดระวัง ให้ มีความอภัยกันไว้เสมอสมกับเราเป็นนักธรรมะ มีเมตตากรุณาเป็นสำคัญ นี่เป็นพื้นฐาน ของจิตแห่งผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองทั้งแก่ตนและวงศ์

อยู่โดยปกติก็ต้องเจริญเมตตาเพื่อสัตว์ทั้งหลาย สพฺเพ สตฺตา สุขิตา โหนตุ, สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนตุ, ฯลฯ ไปเรื่อย.....นอกจากนั้นก็เจริญ ธรรมเนียมเมตตาสูตร, วิรูปกฺเข หรืออปฺปมณฺญาพฺรหฺมวิหาร ที่ท่านกล่าวไว้ว่า อตฺถิ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน ขึ้นต้นว่าอย่างนั้น จากนั้นก็ เมตตาสหคเตน เจตสา, เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหริติ, ตถา ทฺตติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตตฺถํ, อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺต ตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ, เมตตาสหคเตน เจตสา, วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเว เรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหริติ จากนั้นก็กรุณา, มุทิตา, อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เนื้อ ความเหมือนกัน นี่ท่านเรียกว่าอปฺปมณฺญาพฺรหฺมวิหาร ควรเจริญเสมอสำหรับพระ นี้พูด มาพอเป็นปากเป็นทาง ขอท่านทั้งหลายนำไปปฏิบัติเป็นความร่มเย็นเป็นสุขด้วยการเจริญ เมตตาพรมวิหาร จากนั้นก็บำเพ็ญตัวทางด้านจิตตภาวนา

อย่าไปคิดระแคะระคายกับหมูกับเพื่อน กับผู้หนึ่งผู้ใดนำเข้ามาเป็นอารมณ์ ให้ถือ ว่ามาอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นธรรม และด้วยความให้อภัยซึ่งกันและกัน พระเป็นผู้เสียสละ ได้ พูดได้ว่าเป็นผู้เสียสละได้ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นผู้ให้อภัยกันได้ พระให้อภัยกันไม่ได้ไม่มี ใครให้อภัยกันได้ นี่เป็นหลักสำคัญของพระ เวลาอยู่ร่วมกันก็มีความผาสุกร่มเย็น นี่เป็น หลักใหญ่แห่งการอยู่ร่วมกันและการปกครอง

ด้วยเหตุนี้ผมจึงรับพระมาก ๆ ไม่ได้ เพราะได้พิจารณาแล้ว เราไม่ได้คิดเรื่องกลัว พระอดอยากขาดแคลน เรื่องจตุปัจจัยไทยทานที่เขานำมาบำรุงรักษาพระเณรในวัดของเรา กลัวว่ามีน้อยจะไม่เพียงพอ อย่างนี้เราไม่ได้คิด เราคิดในแง่การปกครองต่างหาก ซึ่งอยู่ ร่วมกันเป็นจำนวนมากอาจดูแลไม่ทั่วถึง หรืออาจมีรายใดรายหนึ่งที่ทำให้เกิดความเสีย

หายกระทบกระเทือนแก่หมู่คณะ และเป็นความเดือดร้อนไปทั่วทั้งวัดซึ่งไม่ใช่ของดีเลย จึงรับไว้พอประมาณ การแนะนำสั่งสอนก็เต็มเม็ดเต็มหน่วย การดูแลก็ทั่วถึง

อะไรๆ ก็ตามถ้ามักเกินไปมันไม่ดี การทำอะไรก็ช้า เช่น การขบการฉันแทนที่จะเร็วก็ช้า จดนั่นจดนี้ พระเณรมีมากเท่าไรก็ยังจัดเป็นเวลานาน ทำอะไรกว่าจะเสร็จก็สาย จดนั่นจดนี้ กว่าเสร็จก็กินเวลานานๆ แล้วยังต้องทำนี่เพื่อองค์นั้นทำนั่นเพื่อองค์นี้ เพื่อกันทั้งวัด มีจำนวนมากเท่าไรก็เพื่อกันมากเท่านั้น เลยเป็นเครื่องกังวลเป็นประจำ หาเวลาประกอบความพากเพียรให้ได้รับความสะดวกทางด้านจิตใจไม่ได้ อย่างนี้ก็ไม่เกิดผลประโยชน์อันใด

ด้วยเหตุนี้จึงรับเพียงพอประมาณ ปีนี้ก็เพิ่มขึ้นอีกแล้วสามองค์ เรื่องความเมตตา สงสารหมู่เพื่อนนั้นเมตตาสงสาร ทำไมจะไม่สงสาร ผู้มามุ่งธรรมมุ่งธรรมด้วยกันทำไมจะไม่สงสารกัน เราก็คเคยเป็นผู้ปล่อยเสาะแสวงหาครูอาจารย์มาไม่ทราบว่่าก็องค์แล้ว กว่าจะได้พบท่านอาจารย์มั่นอันเป็นยอดอาจารย์ในความรู้สึกของเรา นี้เราก็เห็นใจ โดยเอาเรื่องของเรานี้ออกเทียบเคียง เอาใจของเรานี้ออกเทียบเคียงกับใจของหมู่คณะ ไม่อย่างนั้นก็ปฏิบัติต่อกันไม่ถูก เพราะความรู้สึกเจตนาในธรรมเหมือนๆ กัน แต่เท่าที่รับไว้นี้ก็เพราะเห็นว่าพอสมควรแล้ว ถ้ามมากกว่านี้ก็เพ้อ เตี้ยวกี่เลอะๆ เทอะๆ ไปหมด เก้งๆ ก้างๆ ดูไม่ได้ คนหนึ่งทำอย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่งทำอย่างหนึ่ง ออกผมก็แตกตายไม่อาจสงสัย

ขนาดที่เราอยู่ด้วยกันเวลานี้ บางท่านบางองค์อาจเข้าใจว่า วัดนี้มีความเคร่งครัดเด็ดเดี่ยวอาจหาญ เพราะไม่เคยเห็นที่เรและครูอาจารย์พาดำเนินมาแต่ก่อนว่าเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งส่วนมากท่านสมัครใจอยู่กันด้วยความขาดๆ เชนๆ บกๆ พร่องๆ ในปัจจัยทั้งหลายเพื่อความสมบูรณ์แห่งธรรมภายในใจ จะเห็นได้จากประชาชนที่เขายกยอสรรเสริญ วัดป่าบ้านตาดว่าปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ไม่มีวัดไหนเสมอ ไม่มีวัดไหนอาจแข่งได้ เพราะเป็นระเบียบเรียบร้อยทุกสิ่งทุกอย่าง ตลอดพระเณรมีจำนวนมากน้อยเป็นความสวยงามตามๆ กันหมด ไม่มีองค์ไหนที่แสดงอาการปฏิกิริยาที่น่าดูให้เห็นในวงของพระวัดป่าบ้านตาดนั้นเลย นี่เป็นคำชมเชยของประชาชน เราได้ยินเขาพูดต่อหน้าต่อตา

แต่เราอย่าไปดีใจกับคำชมเชยของเขา จะเป็นความลืมหืมตัวเองหึง ความจริงแล้วเรายอมรับว่าหย่อนยานต่อหมู่ต่อคณะลงมากมายทีเดียว เพราะเหตุไรจึงต้องหย่อนยานลงมาก็เพราะพระมีจำนวนมากหากจำเป็นต้องหย่อนยานไปเอง ตามวัยบ้าง ตามความไม่เคยชินของผู้มาอยู่ใหม่บ้าง ตามธาตุชั้นที่ที่เคยอยู่เคยฉันมาแต่ก่อนเพราะมาจากที่ต่างกันบ้าง ตามจริตปัจจัยไทยทานที่เกิดมามีมาอย่างที่เราเห็นๆ กันบ้าง ทั้งที่การประพฤติปฏิบัติของเราก็

ไม่ได้มุ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น แต่มันเป็นมาเอง คือมีคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับมากวันหนึ่ง ๆ เข้าหนึ่ง ๆ มีมาก จะขาดก็ขาดเพียงเข้าหนึ่งสองเข้า การมีมากมีน้อยก็ทำให้ล่าช้าไปได้ จนกลายเป็นความอึดอาดเนือยนาบไปโดยไม่มีเจตนา แต่จะทำอย่างไรเพราะเป็นศรัทธาเป็น อธิษฐานของผู้มาด้วยความสมัครใจ ไม่มีใครจะห้ามใครได้เพราะขัดกับธรรม

การขบการฉันถ้าดูตามสภาพทุกวันนี้มีเหลือเพื่อ ความเหลือเพื่อในเรื่องจุดปัจจัย ไทยทานนี้ เป็นสิ่งที่จะกีดขวางด้านจิตตภาวนาลงได้ ถ้าผู้ลืมหิวมาไปกับปากกับลิ้น เพื่อพุงกางในโลกามิส จิตใจต้องต่ำทรมาลงไปโดยลำดับไม่สงสัย เพราะเหตุนี้ นักปฏิบัติ จึงต้องให้เห็นภัยในสิ่งทั้งหลายอยู่เสมอ อย่าไปคุ่นเคยกับสิ่งใดตายใจกับสิ่งใด ถ้าติดใจ กับอามิสต่าง ๆ ใจต้องจมอยู่ในสิ่งนั้น แล้วก็ทำลายธรรมของตัวให้เสื่อมทรมาลงไปหา ความเจริญออกงามไม่ได้ จำต้องระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา

การปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญมากในเรื่องจิตตภาวนา ให้มีความห้าวหาญให้มีการต่อสู้ให้ มีความเข้มแข็ง อย่ามีความอ่อนแอท้อแท้ จะกลายเป็นเรื่องเหลวไหลไป จะไม่มีผล ประโยชน์อันใดเกิดขึ้น

กิเลสทุกประเภทให้พึงทราบว่าเป็นสิ่งที่เหนียวแน่นแก่นทนทานที่สุด เป็นสิ่งที่ ฉลาดแหลมคมกว่าเราอยู่มากจนตามไม่ทัน มองไม่เห็นในขั้นเริ่มแรกแห่งการปฏิบัติ การ ปฏิบัติแบบซื่อ ๆ เชื้อ ๆ อย่างนี้จะไม่มีกิเลสตัวใดหลุดลอยออกไป หรือหมอบยอมจำนน ต่อเราเลย เพราะปกติกิเลสมีอำนาจบนจิตใจเราอยู่แล้ว มีความฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าเรา อยู่แล้วจึงได้เป็นนายเรา เราคิดว่าเราเป็นนายอะไรเดี๋ยวนี้ เรายังไม่ได้เป็นนายอะไรเลย นอกจากเป็นบอขของกิเลสโดยที่เราไม่รู้สึกรู้ตัวเท่านั้น ยังพากันภูมิใจอยู่หรือ แม้กิเลสหัน หอมกระเทียมอยู่ต่อหน้าในท่าความเพียรของเรา เรายังมองไม่เห็นตัวมัน จะว่าเราฉลาด กว่ามันที่ตรงไหน

ความคิดความปรุงทุกแง่ทุกมุมที่แสดงออกมาจากใจนั้น ล้วนแต่เป็นความบงการ ของกิเลสให้คิดแทบทั้งสิ้น และก่อความไม่สงบแก่ใจอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่เรื่องอื่นใด ไม่ใช่ ผู้ใดมาทำให้เป็น นั่นคือกิเลสแต่ละประเภท ๆ ผลักดันออกมาบังคับออกมา ให้คิดให้ปรุง ให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ให้รักให้ชัง ให้เกลียดให้โกรธ มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งสิ้น เรายังไม่ทราบว่า มันเป็นภัยต่อเรา จะเรียกว่าเราฉลาดทันมันหรือเราฉลาดเหนือมันได้อย่างไร เราคล้อย ตามมันทุกระยะที่คิดปรุงออกไป ความเกลียดเราก็ไม่รู้สึกรู้ตัวว่าเป็นกิเลส ความโกรธเราก็ ไม่รู้สึกรู้ตัวว่าเป็นกิเลส ความรักความชังเราก็ไม่รู้สึกรู้ตัวว่าเป็นแผนของกิเลสที่บังคับให้ แสดงออกมา ถ้าเรารู้ทันทุกระยะที่มันแสดงตัว ไม่นานกิเลสต้องหมอบราบไปไม่พ่นมีอนัก

จิตตภาวนาแน่นอน สำหรับผู้ปฏิบัติจะพึงสำเหนียกให้ถึงใจ ว่ากิเลสกับเรานั้นมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกว่ากันอยู่มากในเรื่องความฉลาดแหลมคมของมันที่มีต่อเรา

สิ่งใดที่กิเลสจะยอมจำนน ก็คือ สติปัญญา ศรัทธา ความเพียร เป็นเครื่องหนุนหลัง สติเป็นของสำคัญ ปัญญาเป็นเครื่องค้ำยันชูดคั่นฟาดฟันหั่นแหลกกันลงไป สติเป็นผู้ควบคุมงานไม่ให้ผลอตัว เมื่อทำไม่หยุดไม่ถอยสติก็มีความแก่กล้าสามารถขึ้นมาจนกลายเป็นสัมปชัญญะ คือความรู้สึกตัวอยู่โดยสม่ำเสมอ จากความระลึกได้เป็นระยะ ๆ ของสติ ก็กลายเป็นสัมปชัญญะขึ้นมา จากสัมปชัญญะก็กลายเป็นมหาสติไปได้

ปัญญาก็เหมือนกันเริ่มแรกก็ล้มลุกคลุกคลานไปก่อน เรื่อยๆ เข้าใจว่าปัญญาจะเกิดขึ้นเฉยๆ และง่ายตาย ต้องหาอุบายคิดค้นซอกแซกซิกแซ็กในแง่ต่างๆ ความคิดใดก็ตาม ถ้าเป็นอุบายที่จะทำให้กิเลสหลุดลอยหรือกิเลสสงบตัวลง พึงทราบว่ามันคือปัญญาธรรม อย่าไปคอยจ้องแต่คัมภีร์ไบเบิล จะกลายเป็นนอนแทะกระดาษโดยเจ้าตัวโอ้อ่าภูมิใจในภูมิสัญญาของตน

พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้แล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ออกมาจากพระทัยทั้งนั้น ธรรมอยู่ที่พระทัย ธรรมอยู่ที่ใจ สติปัญญาอยู่ที่ใจ ผลิตขึ้นมาให้เห็นเหตุเห็นผลต่อสู้อกับกิเลส เพราะกิเลสมันแหลมคมมาก เป็นนายเหนือหัวเราทุกกระยะที่คิดที่ปรุงที่สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย รวมตัวเข้าไปเป็นธรรมารมณ์ภายในใจ ล้วนเป็นเรื่องของกิเลส เรายังไม่เห็นโทษของมันได้ก็เพราะเรายังโง่กว่ามัน ถ้าเรามีความฉลาดกว่ามันแล้ว พอมันเริ่มปรุงแย็บก็ทราบๆ เอา จงพยายามทำลงไปจะเป็นไปอย่างที่พูดนี้ โดยไม่ต้องสงสัย จงพยายามฝึกจิตของตัวเองเสมอ อย่าลดละท้อถอยความพากเพียร วันหนึ่งต้องได้ครองมหาสมบัติแน่นอน ไม่พัวพันความพากเพียรไปได้

การอดอาหารเป็นสิ่งที่บรรเทาความฟุ้งซ่านวุ่นวายได้ดี เป็นอุปกรณ์เครื่องหนุนความเพียรได้ดีสำหรับผู้ถูกกับนิสัย แต่ผู้ประกอบความพากเพียรในเวลาทีอดอาหารแต่ละครั้งๆ แต่ละพักละตอนไปนั้นให้พึงสังเกตด้วยดี ผมเคยเป็นมาแล้วจึงนำมาเตือนหมู่เพื่อน เช่น เราเริ่มอดอาหารไปเป็นลำดับลำดับ ในครั้งแรกจิตใจมีความสม่ำเสมอ จิตใจมีความสงบเย็น จิตใจมีสติ ถึงกับสติมีความสืบเนื่องไปแทบตลอดวันตลอดคืน ตลอดอิริยาบถแทบจะไม่ผลอไปบ้างเป็นวรรคเป็นตอน ทีนี้พอเริ่มฉันทจันหันมันชักจะผลอๆ ไปเป็นธรรมดา แต่ผลที่ได้คือความสงบเย็นใจก็เป็นอันว่าได้

พอเรามาอดทีหลัง แทนที่จะมีสติติดต่อกันไปดังที่เคยเป็นแต่มันกลับไม่เป็น ทำให้เกิดความเสียใจ ความจริงนั่นคือสัญญาอารมณ์ที่ไปยึดไปหมายความเพียรและผลที่เคย

ทำเคยเป็นมาแล้วแต่วาระก่อน เข้ามาเป็นอารมณ์ในขณะนั้นโดยไม่ทำงาน คือ การตั้งสติตั้งประกอบความเพียรของตน อารมณ์อดีตจึงเข้ามาแทรกได้จึงไม่เกิดผล ที่ถูกพึงตัดอารมณ์อดีตนั้นเสีย เหลือแต่อารมณ์ปัจจุบันที่กำลังประกอบความเพียร โดยเฉพาะระวังรักษาสติไว้ ไม่ให้ผลอส่งไปเกี่ยวข้องกับอารมณ์ใด ๆ จะเป็นอะไรขึ้นมากก็ตาม สิ่งที่เป็นมาแล้วในวาระก่อนนั้น จะดีจะชั่วอย่างไร จิตจะเคยสงบมาขนาดไหน มีความแน่วหนามั่นคงเพียงไรในอดีต มันก็เป็นไปแล้วผ่านไปแล้ว และเป็นไปจากความเพียรซึ่งกำลังเพียรอยู่เวลานี้แลไม่เป็นไปจากอะไร

จงมีสติเป็นผู้ควบคุมงานและตั้งลงหลักปัจจุบัน อย่าไปคาดไปหมายผลที่เกิดที่เป็นมาแล้ว สูงต่ำประการใดอย่าไปคาดไปหมาย นำมาเป็นอารมณ์ของใจในเวลานั้น จะเป็นเครื่องก่อกวนจิตใจไม่สงบลงได้ และจะมีแต่ความเสียใจรำพึงรำพันว่าจิตไม่เป็นเหมือนอย่างคราวที่แล้ว ๆ มา อุตตารมณ์นี้เป็นข้าศึกอันหนึ่งเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงแสดงให้ทราบไว้ อย่าไปเป็นสัญญากับอารมณ์อดีตที่เคยเป็นมาแล้ว ให้ตั้งหลักปัจจุบันลงในจิตโดยเฉพาะว่า ขณะนี้จิตเป็นยังงี้ จิตไม่สงบเพราะเหตุใด ให้ตั้งความรู้สึกลงตรงนี้

ถ้าจับจุดของความรู้สึกไม่ได้ ก็อย่าลืมคำบริกรรมภาวนา ไปที่ไหนอยู่ในท่าอิริยาบถใดคำบริกรรมให้ติดแนบกับจิต ให้จิตเกาะอยู่กับคำบริกรรมภาวนานั้นเสมอ เช่น พุทโธ ก็ตาม อัญญิ ก็ตาม เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ บทใดก็ตาม ให้จิตติดอยู่กับบทนั้น ไม่ให้จิตไปทำงานอื่น ถ้าปล่อยนี้เสียจิตก็เผลอเผลอไปทำงานอื่นซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสไปเสีย ไม่ใช่เรื่องของธรรมที่เป็นความมุ่งหมายของเรา บทธรรมที่เราตั้งขึ้นมานั้น เพื่อให้จิตเกาะอยู่กับคำบริกรรมบทนั้น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมที่เราเป็นผู้กำหนดเอง อาศัยธรรมบทต่างๆ เป็นเครื่องยึดเครื่องเกาะของจิต ขณะทำลงไปก็เป็นธรรม จิตใจก็สงบ นี่แลหลักการปฏิบัติที่จะทำให้จิตสงบเยือกเย็นได้โดยลำดับของนักภาวนาทั้งหลาย

การที่จะตั้งหลักตั้งฐานเบื้องต้นนี้ลำบากมากเหมือนกัน แม้ลำบากแค่นั้นก็อย่าถือเป็นเรื่องอุปสรรคแก่การดำเนินเพื่อมรรคเพื่อผลที่ตนต้องการ จงถือความเพียรเพื่อความพ้นทุกข์นี้เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเพิ่มพูนให้มาก สติซึ่งเป็นธรรมสำคัญจะต้องเพิ่มพูนให้มาก เพื่อความเหนียวแน่นมั่นคง เพื่อความสืบทอดแห่งความระลึกตัวอยู่เสมอ ปัญญาในโอกาสที่ควรพิจารณา ก็จงพิจารณาแยกแยะทั้งภายนอกทั้งภายในเทียบเคียงกัน มรรคนั้นเป็นได้ทั้งภายนอกทั้งภายใน ปัญญาเป็นได้ทั้งภายนอกภายในถ้าทำให้เป็นปัญญาที่เรียกว่ามรรค

เราจะพิจารณาเรื่องใด เรื่อง อนิจจัง เอาภายนอกมาพิจารณาเทียบกับภายในก็ได้ จะพิจารณาภายในเทียบกับภายนอก มันก็เป็นอันเดียวกันนั่นแหละไม่ได้ผิดแปลกอะไร เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อสุภะอสุภังของปฏิภูมโสโครก มันมีเต็มไปหมดทั้งภายนอกภายใน รูปสัตว์ รูปบุคคล หญิงชาย จะพิจารณาแยกแยะอย่างไรให้เป็นอุบายวิธีของเราในกาลที่จะพิจารณา

แต่ในเวลาต้องการความสงบ ให้ตั้งหน้าตั้งตาทำเพื่อความสงบ ด้วยคำบริกรรมบท ไตหรืออานาปานสติ ได้ตามแต่จริตนิสัยชอบ แต่ให้มีสติสืบเนื่องอยู่เสมอ ความรู้จะได้สืบทอดกันกับงาน เมื่อความรู้สืบทอดกัน จิตใจไม่มีเวลาสายแสบไปภายนอกแล้วจิตก็รวมตัวเข้ามาๆ กระแสจิตทั้งหมดรวมเข้ามาเป็นตัวของตัวเอง กลายเป็นจุดแห่งความสงบ กลายเป็นจุดเด่นดวงขึ้นมาที่ใจ

เมื่อจุดปรากฏเด่นขึ้นมาที่ใจ เรียกว่า ใจเริ่มสงบ ความคิดปรุงก็เบาบางลงไปๆ กระทั่งความคิดปรุงในคำบริกรรมก็ค่อยเบาบางไป ๆ กลายเป็นความรู้ที่เด่นขึ้นมา จะบริกรรมหรือไม่บริกรรมความรู้ก็เป็นความรู้อยู่อย่างนั้น นี้เรียกว่าจิตรวมตัวเข้ามาเป็นตัวของตัวเองแล้ว ก็อยู่กับตรงนั้นเสีย คำบริกรรมก็ปล่อยวางกันในขณะนั้น นี้คือจิตสงบ ให้ตั้งหน้าตั้งตาทำให้เกิดผลตามที่กล่าวมา

ธรรมะเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐสุด ไม่มีสิ่งใดเสมอแล้วในโลกทั้งสามนี้ กิเลสเป็นของต่ำทรามเป็นของสกปรก เป็นของปลอมแทรกของจริงคือธรรม แต่เรายังไม่เคยเห็นธรรม เรายังไม่เคยเห็นธรรมชาติที่ประเสริฐเป็นลำดับๆ ไป จึงไม่มีอะไรนำเข้ามาเทียบเคียงหรือเป็นคู่แข่งกับกิเลส จึงเชื่อกิเลสรับกิเลสคล้อยตามกิเลสเรื่อยมา และให้กิเลสกล่อมไปเรื่อย ๆ พอเรามีธรรมสมบัติขึ้นมาเป็นคู่แข่งกับกิเลสแล้ว กิเลสก็กลายเป็นของปลอมไป ธรรมะก็เป็นของจริงขึ้นภายในใจและเป็นคู่แข่งขึ้นมา มีทางชนะและสลัดกิเลสไปได้เป็นลำดับๆ และเห็นภัยของกิเลสประเภทต่างๆ ไปทุกระยะๆ เพราะมีธรรมเป็นเครื่องเทียบเคียงมีธรรมเป็นคู่แข่ง

ธรรมคือความสงบก็ตาม ธรรมคือความแยกคายของใจก็ตาม ความสงบขึ้นได้ก็ตาม ปัญญาที่มีความละเอียดแหลมคมเพียงไรก็ตาม ท่านเรียกว่าธรรม ธรรมเหล่านี้แลเป็นคู่แข่งของกิเลส ผู้มีธรรมขั้นใดภูมิใดภายในใจ ย่อมจะทราบว่าจะห่างกิเลสกับธรรมนั้น อะไรมีคุณค่าต่างกันมากน้อยเพียงไร ให้ความสุขความสบายต่างกันอย่างไร ย่อมทราบโดยลำดับและทราบอย่างประจักษ์หายสงสัย

นี่แหละผู้ปฏิบัติทั้งหลายที่ไม่ย่อท้อในความพากเพียร ย่อมสามารถทำให้หลุดพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวงได้ เพราะอำนาจหรือผลแห่งธรรมเป็นธรรมารสปรากฏอยู่กับใจ ที่ท่านว่ารสแห่งธรรมขณะซึ่งรสทั้งปวง รสทั้งปวงส่วนมากก็เป็นรสกิเลสนั้นแหละจะเป็นอะไรที่ไทนกัน รสชนิดไหนส่วนมากมักจะมีแต่รสกิเลสเป็นหัวหน้า ส่วนธรรมะขณะกิเลส กิเลสยอมแต่ธรรม กิเลสไม่เคยกลัวอะไร กลัวธรรมและยอมธรรมอย่างเดียว

แล้วทำอย่างไรกิเลสถึงกลัวธรรมและยอมธรรม ธรรมจำเป็นในการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสก็คือ ศรัทธาธรรม วิริยธรรม สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม จงยกขึ้นมาและนำออกปราบกิเลสด้วยการประพฤติปฏิบัติอย่าลดละทอดถอย จะเห็นกิเลสหมอบราบและจะเห็นแดนแห่งความสงบโดยลำดับ จะเห็นความสว่างกระจ่างแจ้งขึ้นโดยลำดับ จนถึงที่สุดจุดหมายปลายทางโดยไม่สงสัย

ขณะปฏิบัติด้วยธรรมที่กล่าวมา อุบายต่างๆ จะเกิดขึ้นเรื่อยๆ ภายในใจ เมื่อได้เปิดทางให้เดินด้วยข้อปฏิบัติแล้วธรรมมีวันจะเกิดขึ้นเรื่อยๆ ไม่เลือกอิริยาบถ ไม่เลือกกาลสถานที่ ถึงวาระธรรมเกิดต้องเกิดขึ้นเรื่อยๆ เช่นเดียวกับวาระของกิเลสเกิดนั้นแหละ เมื่อมีช่องมีโอกาที่จะเกิดขึ้นได้ มันต้องเกิดของมันอยู่เรื่อยๆ ดังที่เคยเกิดเคยเป็นมาแล้ว ภายในใจสัตว์โลกไม่เลือกหน้า กิเลสเกิดขึ้นมากเท่าไรก็ยิ่งมีความทุกข์มาก ธรรมะเกิดขึ้นมากเท่าไรยิ่งมีความสุขมาก ระหว่างกิเลสกับธรรมภายในใจดวงเดียวกันแล เป็นเครื่องเทียบเคียงและเป็นคู่แข่งกันให้เห็นได้อย่างชัดเจน

กิเลสเคยครองหัวใจเรามาแล้ว ถ้าจะเข็ดหลาบก็ควรเข็ดหลาบอย่างถึงใจได้แล้ว ไม่มีอะไรที่น่าสงสัย เพราะอำนาจและพิษภัยของมันมีเต็มตัวทุกประเภท เมื่ออำนาจแห่งธรรมปรากฏขึ้นที่ใจกลายเป็นเครื่องเทียบเคียงและเป็นคู่แข่งกันนั้น จิตกับธรรมนับวันเวลาขยับเข้ากลมกลืนกันเป็นปีกแผ่นแน่นหนามันคงเป็นลำดับ ไม่อาภัพเหมือนแต่ก่อน หู ตา ใจ นับวันสว่างไสวไม่อับเฉาเหมามัว ศรัทธาธรรม วิริยธรรม สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม หากกระตุ้นเตือนอยู่เสมอเพื่อความไม่อนใจของผู้เห็นภัยในกิเลสและเห็นคุณในธรรม มีวิมุตติธรรมเป็นจุดที่หมาย แม้เป็นตายก็มอบไว้กับความเพียรไม่เสียดายกับอะไรอื่น

ขอพูดย้อนหลังอีกครั้ง นักบวชของเราเฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติ ถ้าใจหาความสงบไม่ได้เลยนั้นอย่าเข้าใจว่าจะมีความสุขนะ อยู่กับหมูกับเพื่อนใจมันก็เป็นฟินเป็นไฟไปหมดนั้นแหละ เป็นแต่ไม่แสดงออก แม้ครูบาอาจารย์ที่น่าเคารพเลื่อมใส ใจมันก็ไม่เห็นประเสริฐเลิศเลออะไร เพราะจิตนั้นมันเป็นไฟ คิดออกไปแฉ่ใดก็เป็นไฟไปตามๆ กัน จิต

ไม่มีของอัศจรรย์ไม่มีของแปลกประหลาดอยู่ในตัว มีแต่กิเลสเต็มหัวใจ คิดเรื่องหมู่เรื่องเพื่อนเรื่องครูบาอาจารย์ ก็กลายเป็นเรื่องกิเลสไปหมด เห็นเป็นของไม่แปลกไม่อัศจรรย์อะไร มีแต่ความเฉื่อยชา มีแต่ความท้อแท้อ่อนแอและถอยหลัง ถอยหลังก็ถอยให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายเอาแหลกนั่นเอง มันสมควรแล้วหรือพวกเราซึ่งเป็นนักปฏิบัติลูกศิษย์ตถาคต ปรากฏในธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นธรรมอันเอก จะมัวมาทอดกายให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงฝ่าเท้า มันเคยเหยียบย่ำเสียจนแหลกจนเหลวมา ก็ภพที่ชาติแล้วยังไม่เข็ดไม่หลาบ เราจะหาความฉลาดเอาอรรถเอาธรรมมาจากไหน

เราเชื่อพระพุทธเจ้า เชื่อในลักษณะใด อาการความเคลื่อนไหวทำไมเป็นเหมือนคนสิ้นท่าไม่สนใจหาทางออก หากเป็นทำนองนี้จะว่า ราคะตัณหา สรรณิ คจฺจนามิ มันก็ถูก ที่ว่ากันว่า พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรรณิ คจฺจนามิ นั้น มันสักแต่คำพูดมากกว่าเป็นความจริงใจ ความจริงแล้วพวกเราถึง ราคะ โทสะ โมหะ สรรณิ คจฺจนามิ อยู่ตลอดเวลา และยังใกล้ชิดสนิทกว่าอรรถกว่าธรรมเสียอีกนี้ ส่วนอรรถธรรมเราระลึกเป็นกาลเป็นเวลา ทั้งต้องบังคับจับใส่กันแทบเป็นแทบตาย ส่วนกิเลสมันมีอยู่กับหัวใจฝังอยู่กับหัวใจ เพราะมันแนบสนิทติดกับใจอยู่แล้ว ธรรมไม่มีทางจะแทรกเข้าไปได้ ก็เลยไม่มีอะไรอัศจรรย์ภายในใจ

พอจิตเริ่มมีความสงบร่มเย็นขึ้นมานั้นแล จึงเริ่มเห็นสาระของตัว เริ่มเห็นสาระของจิตใจ เริ่มเห็นสาระของหมู่ของเพื่อน เห็นสาระของครูบาอาจารย์ ยิ่งจิตมีความละเอียดลออเข้ามากเท่าใด ก็ยิ่งเห็นความแปลกประหลาดอัศจรรย์ของตัวและของครูบาอาจารย์ไปโดยลำดับ เพราะเหตุใด เพราะสิ่งที่ท่านแสดงให้เห็นฟังมากน้อยลึกลึ้นหายละเอียดนั้น แต่ก่อนเรารู้สึกแต่ว่าฟังๆ มันไม่ถึงใจ พอมีสักขีพยานปรากฏขึ้นที่ใจ เช่น ความสงบก็เห็นได้ชัดภายในใจตามที่ท่านแสดงนั้น มันเป็นขั้นในเราพอเป็นเครื่องรับกันได้บ้างแล้ว

พูดถึงเรื่องปัญญาแต่ละชั้นๆ อุบายวิธีของสติปัญญาแต่ละภูมิๆ ท่านแสดงเป็นอย่างไร มันก็ปรากฏขึ้นภายในใจของเรา ตลอดถึงผลที่เกิดขึ้นจากปัญญาที่แก้ที่ถอดถอนที่ทำงานได้ เป็นความขวสอาดภายในใจ ประจักษ์กับใจ ความเชื่อความเลื่อมใสในหมู่นิคมณะในครูบาอาจารย์ก็ค่อยเป็นไปโดยลำดับเพราะจิตเป็นธรรม จึงขอให้พากันพยายามตะเกียกตะกายเต็มความสามารถ

ผมเองพยายามที่สุดที่จะให้หมู่เพื่อนได้รับความสะดวกสบายในการประกอบความพากเพียร ที่มีปัญหาอยู่บ้างคือตอนเช้านี้ก็แก้ไม่ตก จะทำอย่างไร มีแขกคนมาเกี่ยวข้องด้วยความหวังบุญกุศลกับพระเรา ถ้าไม่มีแขกคนมากภารกิจก็ไม่มาก ทำความพากเพียรได้ตามเวลา หมู่เพื่อนก็ไม่ต้องยุ่งเหยิงวุ่นวายรอคอยทำความสะอาดเช็ดถูศาลา หรือเก็บ

กวาดสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่นี้แขกก็มาอย่างที่เราเห็นนั่นแหละ ใจเขาใจเรามีความรู้สึกเช่นเดียวกันจะทำยังไง นี่ผมก็คิดจนเต็มใจแต่มันแก้ไม่ตก เพราะแขกไม่ใช่จำพวกเดียว ถ้าแขกจำพวกเดียวที่เขาเคยมาก็ไม่เป็นปัญหาอะไร เราไล่กลับก็ได้ว่า ไป กลับเสีย เคยพูดให้ฟังทุกวันอยู่แล้วนี่ แต่นี้ไม่ใช่พวกเดียวเพราะคนทั้งแผ่นดินจะว่ายังไง เดี่ยวพวกนั้นมาพวกนี้มา มีแต่พวกใหม่ ๆ มาเรื่อย ๆ อ้าวพอจะเลิกพวกนั้นมา พอจะเลิกพวกนี้มา ติดต่อกันไปเรื่อย ๆ มันก็เลยสายไปเอง หมู่เพื่อนที่จะคอยทำความสะอาดปิดกวาดเช็ดถูเก็บนั่นเก็บนี้ ก็ต้องพลอยเสียเวลาไปด้วย อันนี้ผมคิดเหมือนกันแต่มันแก้ไม่ตก เพราะไม่ใช่เรื่องของคนๆ เดี่ยวพวกเดียว มีมากต่อมาจากที่ต่าง ๆ ทั้งใกล้ทั้งไกลเอาประมาณไม่ได้ จำต้องได้ออนุโลมผ่อนผันด้วยความเห็นใจและเมตตาสงสารอยู่นั่นแล

นอกจากนั้นก็ไม่มีงานมีการอะไร ให้ประกอบความเพียร เดินมากมันดีก็เอาเดินให้มาก ถ้ามันเหนื่อยมันเพลียเพราะเราไม่ได้ทำงานก็ควรเดินมาก ๆ ร่างกายมันก็ชอบเคลื่อนไหวไปมาเหมือนกัน ถ้าไม่ได้ทำการงานอะไรอันนี้รู้สึกเส้นเอ็นมันจะมีอาการแปลก ๆ แสดงความไม่สะดวกสบายภายในร่างกาย เดินมาก ๆ เดินทำความเพียรนั่นแหละคืองานของพระเราล่ะ

นั่ง จะควรนั่งนานเพียงไร อันนี้ตามแต่ความสามารถของตัว บอกกันไม่ได้ บังคับกันไม่ได้ ให้เป็นไปตามอัธยาศัย ตามความเหมาะสมของผู้ปฏิบัติ อย่างผมเองที่เคยเล่าให้หมู่เพื่อนฟังก็อย่างนั้นเหมือนกัน นั่งภาวนาฝึกหัดที่แรกเพียง ๓๐ นาทีมันก็เจ็บปวดไปหมด จากนั้นมาก็ได้ชั่วโมง ชั่วโมงครึ่ง จากนั้นมาก็ ๒ ชั่วโมง ๓ ชั่วโมง ๔ ชั่วโมง นั่งแต่ละครั้ง ๆ นี่สามสี่ชั่วโมง บทเวลาจะเอาจริงเอาจังมันหากเป็นของมันเอง หากมีเหตุการณ์บังคับที่จะคิดต่อสู้ให้เห็นเหตุเห็นผล รู้แจ้งเห็นจริงของมันและมันแล้วก็ขึ้นเวทีเอาตายเข้าว่าเสียทีหนึ่ง แน่ะ เช่น นั่งตลอดรุ่ง เป็นต้น

เราก็ไม่ได้คิดจะนั่งตลอดรุ่งอะไรที่แรก แต่พอเวลานั่งเข้าไปกิเลสมันสุขเข้ามา ๆ รุมเข้ามา ๆ เอ๊ะ นี่มันยังงัยกันวะ นั่นความมุมนะมันขึ้นแล้วนะ ใครจะว่าทริภูมนะก็ว่าไปแต่นี้มันเป็นฝ่ายธรรม กิริยาแห่งการต่อสู้กับกิเลสมันเป็นมรรค ไม่เป็นกิเลส เช่น แสดงอาการว่า ฮือ มันเป็นยังงัยวะ นี่มันเป็นเรื่องของมรรคในการต่อสู้กับกิเลสของตัวเอง ไม่ได้ไปต่อสู้กับใคร ถ้าไปว่าคนอื่นต่อสู้คนอื่นมันก็เป็นกิเลส แต่เพื่อเอาชัยชนะกับกิเลสของตัวเองเป็นมรรค มรรคเป็นเครื่องต่อสู้กับกิเลส ทีนี้มันก็หมุนตัวของมันเท่านั้น

ถ้ามันได้หมุนแล้ว เอ้า ตายก็ตายไปซิ ว่าอย่างนั้นเลย และตั้งสังจัจฉิฐานก็กึกก้องขึ้นในขณะนั้นเลย เออานะวันนี้นะ จะเอาให้เห็นความจริงที่แสดงอยู่เวลานี้ เป็นเพราะเหตุใด

ถ้าไม่ตายก็สว่างจึงจะออกจากที่ จากนั้นไปถึงสว่างจะไม่มีสิ่งใดมาเกี่ยวข้องวุ่นวายในงานนี้ได้เลย จิตก็หมุนตัวๆ เข้าไป นั่นถึงวาระที่จะเป็นมันหากเป็นของมันเอง พอได้หลักได้เกณฑ์จากการปฏิบัติแบบนี้ในครั้งแล้ว ก็เป็นเครื่องมืออันดีที่จะปฏิบัติในครั้งต่อไป ไม่สะทกสะท้านในเรื่องทุกขเวทนาจะเกิดขึ้นมากน้อย เราได้พิจารณาอย่างนั้นๆ เข้าใจกันแล้วจนทุกขเวทนาขาดไปจากใจ ไม่สัมผัสสัมพันธ์ซึ่งกันและกันพอให้เกิดความกระทบกระเทือนใจ เราก็อทราบแล้ว ภายทุกส่วนก็เป็นของจริงตามส่วนของเขา เวทนาที่เกิดขึ้นมากน้อยเขาก็ไม่รู้ความหมายของเขา เขาก็ไม่ทราบว่าเขาเป็นเวทนา เขาเป็นอาการหนึ่งซึ่งเป็นความจริงของตน ตั้งอยู่ตามสภาพของตน จิตหากไปสำคัญมันหมายถึงนั้นว่าเป็นนั้นสิ่งนี้ว่าเป็นนี้ เราทุกข์ตรงนั้นเราทุกข์ตรงนี้แล้วรวมเข้ามาว่าเป็นเรา และยึดเอาสิ่งเหล่านั้นซึ่งเป็นความจริงแต่ละอย่างๆ มาเผาตัวเองเพราะปัญญาไม่ทัน

เมื่อปัญญาได้แยกแยะให้เห็นตามความจริงทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ภายทุกส่วนก็สักแต่ว่าภาย เป็นความจริงเช่นนั้นมาแต่ไหนแต่ไร เวทนามีก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วดับไปตามธรรมชาติของเขา จิตเป็นผู้ไปสำคัญมันหมายต่างหาก มารู้อะไรของจิตตัวสำคัญมันหมาย ตัวสัญญาเป็นสำคัญมาก พอมารู้อะไรเหล่านี้ จิตก็คอยหัดตัวเข้ามาๆ สัญญานั้นแหละมันหัดตัวเข้ามาๆ ก็มาเห็นความจริงในใจตัวเอง

จากนั้นใจก็จริง ภายก็จริง เวทนามีก็จริง ต่างอันต่างจริง แม้เวทนาจะไม่ระงับลงไปดับลงไปก็ตาม มันก็ไม่กระทบกระเทือนจิตใจ อยู่ได้อย่างสะดวกสบาย นั่น เป็นอุปายสำคัญ ได้หลักได้เกณฑ์ เกิดความอาจหาญ จิตสง่าผ่าเผย มีความสว่างกระจ่างแจ้งภายในจิต เห็นความอัศจรรย์ในตัวเองอย่างบอกไม่ถูก ซึ่งไม่เคยเห็นมาก่อนเลย เพียงเท่านั้นเราก็ได้สิ่งที่ระลึกและเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งแล้ว เกิดความอาจหาญต่อเวทนาจนกระทั่งถึงความตาย เฮ้ย ความตายมันจะมาจากไหนวะ ทุกขเวทนาหน้าไหนมันจะมาหลอกเรา มันไม่เอาทุกขเวทนาที่เป็นอยู่เวลานี้ไปเป็นในขณะจะตาย มันจะเอาทุกขเวทนาหน้าไหนมาหลอกเรา ทุกขเวทนาที่ปรากฏอยู่ที่นี่เราได้เข้าใจแล้วตามความจริง ตายก็ไม่เห็นมีความหมายความสำคัญอะไร

ขอให้ความจริงในวงปัจจุบันนี้ก็แล้วกัน ธาตุสี่ ดินน้ำลมไฟ ต่างสลายตัวลงไปจากความผสม มันก็ไปอยู่ตามความจริงของมัน แน่ะ แล้วจิตมันตายที่ไหน ว่ามันตายมันยังเด่นขึ้นๆ จิตก็เป็นความจริงของตัวเอง แล้วอะไรตาย ดินน้ำลมไฟตายไปฉิบหายไปที่ไหนไม่มี แล้วจิตเคยตายที่ไหน มันยังเห็นเด่นชัดขึ้นๆ ตัวนี้เหอตัวมันจะตาย มันเอาอะไรไปตายนะ คันสาเหตุของจิตตายไม่เห็น มีแต่ความเด่นดวงอยู่อย่างนั้นมันก็ยังชัดเจน เลยเกิด

ความกล้าหาญขึ้นมาอย่างบอกไม่ถูก นี่หมายถึงเวล่ำเวลาตามโอกาสที่ควรจะต้องสู้กัน มันหากเป็นของตนเอง เป็นอย่างนี้ ฉะนั้นจึงขอให้ทุกท่านตั้งความพยายามอย่าลดละทอดทิ้ง ให้พยายามอยู่โดยสม่ำเสมอ เอาสมบัติอันประเสริฐนี้มาครองในหัวใจให้ได้ อย่าให้ขายหน้าตัวเอง ให้กิเลสหัวเราะเยาะเหยียด

เรื่องกิเลสที่เคยอยู่บนหัวใจเรานั้นนะ มันอยู่มานานตั้งกัปตั้งกัลป์ จนตัวเองก็ไม่ทราบว่ามันสายปลายทางมันมาจากไหน มาถึงปัจจุบันนี้ยังไม่ทราบ ก็เพราะความมืดดำของเราเอง ล้วนแต่อยู่ที่อำนาจของกิเลส กิเลสเหยียบย่ำทำลายจิตใจและผลักดันมาเกิดที่นั่นมาเกิดที่นี้ เกิดที่ไหนก็มีแต่กิเลสพาให้เกิดกิเลสพาให้ตาย พาให้ทุกข์ให้ลำบากลำบาก เราไม่เห็นโทษของกิเลสเราจะเห็นโทษของอะไร ไม่มีอะไรทำโทษเรานอกจากกิเลส ดินฟ้าอากาศร้อนหนาวเป็นธรรมดา ไม่รุนแรงเหมือนกิเลสทำลายเรา หรือทรมานเราบีบบังคับเรา นี่แหละเอาลงจุดนี้ ให้เห็นภัยของกิเลสแล้วเราจะมีทางเดิน จิตใจจะมีความร่มเย็น

เอาละจบเสียที ผู้ฟังก็ให้กิเลสจบด้วยนั้นแลประเสริฐสุด